

A MŰSZAKI SZAKKÖNYVELLÁTÁS ÉS A MEGYEI KÖNYVTÁR.

A magyar könyvtárosok ma már általában ismerik a miskolci megyei könyvtár kezdeményezését, amelynek értelmében a könyvtár részt kíván venni a műszaki dolgozók szakkönyvellátásában. A Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatójának hasábjain is több cikk jelent meg ezekkel kapcsolatban.^{1/} A probléma nem maradt meg a miskolci könyvtár körében. A legnagyobb tudományos szakkönyvtárak és néhány megyei könyvtár vezetője a Művelődésiügyi Minisztérium Könyvtárossztályának előkészítésével megbeszélte a tudományos szakkönyvtárak és a megyei könyvtárak fokozottabb együttműködésének kérdését, és kijelölte a továbbfejlődés útját. A cél: a megyei könyvtárak a tudományos szakkönyvtárak segítségével a jövőben fokozott mértékben vegyenek részt a szakkönyvellátásban, állománygyarapításukat az eddiginél szélesebb körben kiterjesztve a szakkönyvbeszerzésre, fejlesszék ki tájékoztató szolgálatukat, közvetítsék a tudományos szakkönyvtárak szolgáltatásait.

A problémát vizsgálva, a szakkönyvtárak munkatársai komoly ellentmondást érezhetnek a kitűzött cél és a megvalósítás lehetőségei között. Ismert dolog ugyanis, hogy a hallatlanul növekvő könyv- és folyóirattermelés az általános gyűjtőkörű tudományos könyvtárakat a világon mindenütt arra szorítja, hogy gyűjtőköriüket valamilyen irányban korlátozzák. De még a tudományos szakkönyvtárak is a specializálódás felé haladnak, és a gyűjtőkör szűk körülhatárolásával törekedhetnek csak aránylagos teljességre. A szakirodalom valamely szélesebb területét gyűjtő könyvtár mint, pl. az OMK, mégha a ma-inál többszörös anyagi eszközökkel rendelkezne is, aligha tudná gyűjtőköre szakirodalmát teljes mélységében beszerezni. Sok könyvtár tartozik hálózatába már ma is, amelynek a saját szűkebb gyűjtési területén sokkal gazdagabb könyv- és folyóirat-anyaga van, mint a hálózati központnak.

Ha azonban most a megyei könyvtárnak, - tehát egy általános gyűjtőkörű, közművelődési könyvtárnak - jelentős szerepet szánunk a szakkönyvellátásban, természetesen felvetődik

^{1/} Fazekas István: Borsod megye műszaki kulturális helyzete. MKT, 1959. 3.sz.p.40-45.

Bagi János - Zircz Péter: A Borsod megyei építőipari vállalatok könyvtári és dokumentációs fejlesztése a II. Rákóczi Ferenc megyei könyvtárral kötött szerződés alapján.

MKT, 1959. 3.sz.p.45-48.

a kérdés, hogyan vállalhat lényegében szakkönyvtári feladatot egy közművelődési könyvtár? Milyen módon lehet erre alkalmassá tenni? Nem következik-e be valami funkciózavar, amely könnyen járhat azzal a következménnyel, hogy a megyei könyvtár majd egyik feladatát sem tudja tökéletesen ellátni. Ezek a kérdések jogosak. Minthogy azonban a kérdést az élet vetette fel, nem árt, ha most, a folyamat megindulása idején megpróbálunk ezzel kapcsolatban megvizsgálni néhány kérdést.

Természetes, hogy a mérnökök, a kutatók a vonatkozó irodalmat a megfelelő speciális szakkönyvtárban keresik. Ennek az igénynek megfelelően alakultak ki a szakkönyvtárak az egyes kutatóintézetekben, vállalatoknál stb. Minden könyvtáros tapasztalta azonban azt is, hogy a részkérdések kutatói, szakemberei igen gyakran szorulnak rá rokonterületek vagy gyakran saját kutatási területüktől távolálló szakok irodalmára is. Ennek kielégítése sokszor igen nagy nehézségbe ütközik, minthogy a szakemberek saját szakterületük irodalmában általában tájékozottak, ha azonban a szükség arra viszi őket, hogy más területekre "ránduljanak ki", maguk is tájékoztatásra szorulnak. A szakági könyvtárak is általában kis mértékben teljesíthetik az ilyen természetű igények kielégítését. A tudományok differenciálódásával és a szakkönyvtárak specializálódásával együtt fokozódik tehát egy bizonyos foku integrálódás szükségessége is. A hálózati rendszeren alapuló magyar könyvtárügy gondolt erre is. Az OMK-nak mint hálózati központnak többek között az ad létjogosultságot, hogy a műszaki tudományok jelentős területét átfogva biztosítsa ezt az egészséges integrációt. Ez a főoka annak, hogy a könyvtárak olyan kutatók és gyakorlati szakemberek ezrei is felkeressék, akiknek intézeti, vállalati szakkönyvtárukban saját szakterületüket illetően jóval gazdagabb gyűjteményük van, mint az OMK-nak.

A fővárostól távol élő szakemberek azonban nem vehetnek igénybe egy OMK-hoz hasonló jellegű könyvtárat, nem beszólva arról, hogy kisebb ipari, mezőgazdasági üzemek dolgozói sokszor semmiféle szakkönyvtárat. Ezt a hiányt a magyar könyvtárpolitika az 1950-es években a vidéki ipari jellegű városokban létrehozott önálló műszaki könyvtárakkal kívánta pótolni. A szükséges integrációt tehát ezeknek kellett volna biztosítani műszaki területen. A gondolat továbbvitele azonban azt jelenti, hogy a nagy vidéki közművelődési könyvtárak mellett mindenütt létre kellene hozni műszaki, mezőgazdasági, közgazdasági, pedagógiai, orvostudományi stb. szakkönyvtárakat is. Bár kormányzatunk a könyvtárügy fejlesztésére jelentős összegeket áldoz, ilyen jellegű könyvtárak kiépítése felmérhetetlenül nagy és felesleges anyagi áldozatot követelne.

Mivel azonban az igény megvan, nyilvánvalóvá vált, hogy a szakkönyvtári hálózati központoknál sokkal szélesebbkörű integrációt kell a vidéki városokban biztosítani, vagyis általános szakkönyvtárellátást. Ezt pedig nem különálló, általános

gyűjtőköri tudományos és szakkönyvtárak létrehozásával, hanem a megyei könyvtáraknak erre a feladatra alkalmassá tételével kell elérni.

Az elképzelés mellett szól az a körülmény is, hogy a szocialista társadalomban szakkönyvigénye nemcsak a tudományos kutatóknak vagy a magas képzettségű vezető szakembereknek van, hanem a dolgozó tömegek egyre szélesebb rétegeinek is. Ezekben a most fejlődő, szakismeretekre vágyó tömegekben a szakkönyvtári igény rendszerint együtt jelentkezik az általános művelődés igényével. Ez még inkább azt követeli meg, hogy a régebbi merev elhatárolást a tudományos szak- és a közművelődési könyvtárak között oldjuk fel.

A kérdést így megvilágítva azonban még inkább felmerül bennünk a kétség, vajon egyáltalán képessé tehető-e egy közművelődési könyvtár arra, hogy általános szakkönyvtári feladatot is kielégítően elláthasson? Ha azzal az igénnyel lépünk fel, hogy pl. mindazt a műszaki vagy egyéb szakirodalmat, amelyet olvasói kereshetnek, a maga könyv és folyóiratállományából elégítse ki, egyértelműen nemmel felelhetünk. De vajon megoldásnak tekinthetnénk-e azt, ha a megyei könyvtár a könyvtárközi kölcsönzés útján puszta közvetítőjévé válna a nagy országos szakkönyvtárak szolgáltatásainak? Ez sem jelenthet önmagában megoldást, mert nem beszélve arról a rendkívül kényelmetlen helyzetről, hogy a szakemberek könyvtárközi kölcsönzés útján, tehát hosszas várakozással jutnának szakkönyvhöz, maguk a központi könyvtárak is lehetetlen helyzetbe kerülnének. A kielégítő megoldást néhány irányelv ésszerű megvalósítása biztosíthatja. Ezek közül érdemes néhányat felsorolni.

1. A léposózetes ellátás elvének érvényesülése.

Szakkönyvigény még a legkisebb könyvtárban is jelentkezik. Pl. a falusi könyvtár bizonyos fokig a falu mezőgazdasági szakkönyvtára is. De műszaki könyvet kereshetnek egy üzem szakszervezeti könyvtárában vagy járási, városi könyvtárban is. Nyilvánvalóan meg kell határozni, hogy egy-egy könyvtár típusa a különféle szakkönyveket milyen mértékben tartalmazza. Mivel az Országos Mezőgazdasági Könyvtár jutott e téren a legtovább, annak példájával világítjuk meg a kérdést. Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár olyan jellegű bibliográfiákat ad ki, amelyek megállapítják a falusi könyvtárakban szükséges törzssanyagot, de azt is meghatározzák, hogy meddig menjenek el a megyei /vagy fejlettebb járási/ könyvtárak a szakirodalom gyűjtésében. Ezek a bibliográfiák tehát meghatározzák az egyes könyvtár típusok gyűjtési mélységét, s ami tulmegy annak határán, azt könyvtárközi kölcsönzéssel kapják meg a közvetlenül fölöttük álló könyvtárból. Jelen példa esetében tehát a járási vagy megyei könyvtárból. Az Országos Mezőgazdasági Könyvtárnak vagy a hálózatába tartozó és a könyvtárközi kölcsönzés igényeinek kielégítésére képes egyéb könyvtárnak tehát csak azoknak a könyveknek könyvtárközi kölcsön-

zését kell vállalnia, amely tulmegy az alsóbb lépcsők gyűjtési mélységén. A nagy központi szakkönyvtárak feladata tehát mindenekelőtt olyan bibliográfiák folyamatos kiadása, amely a megyei könyvtárakba /és a megyei könyvtárhoz hasonló nagysága, illetve jellegű közművelődési könyvtárakba/ beszerzendő irodalmat tartalmazza. Ilyen jellegű bibliográfia készül a politechnikai irodalomra vonatkozóan az OMK szerkesztésében.

Az efajta anyagnak bibliográfiákban való megjelenése azonban még nem oldja meg a gyűjtemények kialakításának kérdését. Az egyes szakkönyvek megjelenése, ill. az országba való beérkezése után azonnal meg kell tenni a javaslatot, vajon a kérdéses szakkönyv bekerüljön-e a megyei könyvtár állományába. A kijelölést a központi tudományos szakkönyvtárak végzik, majd a KMK Módszertani Osztálya koordinálja. Az így kijelölt művek gyűlnek majd össze a tudományos szakkönyvtáraknak a közművelődési könyvtárak számára készített bibliográfiáiban.

Látszatra ez a megoldás mechanikusan beiktat bizonyos műveket a megyei könyvtár állományába. A központi kijelölés azonban csak javaslat és a figyelem felhívása. A megyei könyvtár ebből, a maga szükségleteinek megfelelően, az igénybevevő szakemberek tanácsainak figyelembevételével válogat, ill. ezen tulmenően szerzeményez.

2. Tájékoztató szolgálat kiépítése a megyei könyvtárakban.

A megyei könyvtárnak és általában a szakkönyvtári szolgáltatásba bekapcsolódó minden könyvtárnak mindenekelőtt arra van szüksége, hogy maga is tájékozott legyen a jelentősebb tudományos szakkönyvtárak anyagáról, szolgáltatásairól, hogy ezeket igénybevehesse. Az OMK ez év első felében olyan kiadványt jelentet meg, amely ismerteti a nagykönyvtárakra, azok gyűjtőköreire és szolgáltatásaira vonatkozó minden lényeges adatot.

A megyei könyvtárak összegyűjtik, és az igénybevevők rendelkezésére bocsátják a jelentősebb szakkönyvtárak dokumentációs kiadványait, szakbibliográfiáit, fordítási-, folyóirat- és beszerzési jegyzékeit. Beszerzik a szakirodalomra vonatkozó külföldi tájékoztató irodalmat, és ennek segítségével építik ki tájékoztató szolgálatukat.

A tájékoztató szolgálat kiépítésének természetesen a személyi feltételeit is meg kell teremteni. A Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosztálya ezen a téren jelentős erőfeszítéseket tesz, és máris komoly eredményeket ért el.

3. A megyei könyvtár mint területe szakkönyvtárainak összefogója.

Semmiképpen sem gondoljuk a hálózati elvet olyan formában megbontani, hogy a megyei könyvtár valamiféle területi hálózati alközponti szerepet vállaljon a megyeszékhelyen vagy a megye területén lévő műszaki könyvtárak között. A Miskolcon tartott ankéton egyébként világosan kirajzolódott a megyei könyvtárak helyi szerepe.

a/ A megyei könyvtár a közelében levő szakkönyvtárak állományát /e téren a vállalatok műszaki könyvtárai kerültek számításba/ központi katalógusban kívánja feltárni. A központi helyen lévő, mindig hozzáférhető megyei könyvtár tehát alkalmassá válik arra is, hogy rajta keresztül az eddignél szélesebb keretek között vehessék igénybe a műszaki könyveket és folyóiratokat. A gondolat elsősorban a tatabányai megyei könyvtárban merült fel. Az így létrehozott könyv- és folyóirat KK-ok a könyvtár tájékoztató munkáját is elősegítik.

b/ A jól működő megyei könyvtár fejlettebb munkaszervezetével bizonyos módszertani segítséget adhat olyan könyvtáraknak, amelyeket a hálózati alközpontok kis létszámuk miatt nem tudnak megfelelően módszertanilag segíteni. A miskolci megyei könyvtár az Építésügyi Dokumentációs Irodával már az elmúlt évben szerződést kötött /ld. idézett cikket/. Ugyanazak szerződést köt a Kohó- és Gépipari Könyvtári Hálózati Alközponttal. E szerint a megyei könyvtár vállalja, hogy közreműködik a borsodmegyei KGM vállalatok műszaki könyvtárainak fejlesztésében. Az alközpont megküldi a könyvtárak dokumentációs kiadványait, könyvkatalógusait, szakbibliográfiáit. Kohó- és gépipari vonatkozású kérdésekben segíti a megyei könyvtár tájékoztató szolgálatát, főlépéldányait a megyei könyvtárnak adja át.

A miskolci megyei könyvtár vállalja, hogy a borsodmegyei könyv és folyóirat KK segítségével az alközponttal, ill. a hálózatához tartozó műszaki könyvtárakkal összehangolja deviza igényes könyv és folyóiratbeszerzéseit. A szerződés részletekéréseire itt nem térünk ki. Belőle már most kirajzolódik az együttműködés csaknem minden területe.

Az elmondott néhány irányelv és példa mind azt mutatja, hogy a továbbfejlődés a könyvtárak közötti munkamegosztás és együttműködés révén érhető el. A miskolci megyei könyvtár éppen a legnehezebb területen - és mondhatjuk a legfontosabb területen - kezdte meg az együttműködés kiépítését.

A miskolci kezdeményezést a megyei tanács is támogatja, már eddig is 110 000 Ft-ot adott a megyei könyvtárnak a műszaki részleg fejlesztésére. Ebben az évben a miskolci ankét mintájára Győrött, Szegeden és Pécsen tartanak hasonló ankétokat. Ezekre az ankétokon az OMK, az Országos Pedagógiai Könyvtár, az OMK és a Közgazdasági Egyetem Könyvtára működik majd közre.

A megyei könyvtár vázolt feladatkörével új típusú könyvtár keletkezik, amely a szakonként szétszaggatott szolgáltatásokat egy-egy területen összefogja, közvetíti, és bizonyos mértékig magában egyesíti. A feladat rendkívül nehéz, és csak a tudományos szakkönyvtárak támogatásával, útmutatásával oldható meg. Ez a segítő készség nagymértékben megvan az OMK-ban, az OMK-ban. A megyei könyvtárak pedig abban az esetben felelnek meg az elmondott követelményeknek, ha bennük nem a könyv-

tári megőrző szerep válik elsődlegessé, hanem arra törek-
nek, hogy munkájuk tengelyébe a sokrétű szolgálat kerüljön.

Sallai István

+++++

Sallai, I.: Die Versorgung der Komitatsbibliotheken mit
technischer Literatur.

Im Interesse des technischen Fortschrittes müssen die
allgemeinen öffentlichen Bibliotheken und die wissenschaftli-
chen Bibliotheken eine viel bessere und engere Zusammenarbeit
entfalten, dies vor allem im Bezug auf die Bibliotheken in der
Provinz. Die Komitatsbibliotheken sollen ihre Bestände in
erhöhtem Masse mit technischen Fachbüchern vermehren, ihren
Auskunftsdienst entsprechend entwickeln und die verschiedenen
Dienstleistungen der wissenschaftlichen Bibliotheken ihren
Lesern vermitteln. Die starre Abgrenzung zwischen den allge-
meinbildenden Bibliotheken und den wissenschaftlichen Biblio-
theken muss daher auf dem Lande aufgehoben werden. Dadurch
wird es ermöglicht, dass die Komitatsbibliotheken einen derar-
tigen Charakter erhalten, dass sie auf einem gegebenen Gebiete
in gewissem Sinne die aus den verschiedensten Fachgebieten
ausgestrahlten Dienstleistungen zusammenfassen und vermitteln
kann. Diese Aufgabe kann jedoch nur mit Hilfe der wissenschaft-
lichen Bibliotheken erfüllt werden. Derartige Hilfeleistungen
wurden bereits seitens der Ungarischen Technischen Landesbibli-
othek und der Ungarischen Landwirtschaftlichen Landesbiblio-
thek angebahnt so z.B. die Ausgabe eines Wegweisers über den
Sammelbereich, der verschiedenen Dienstleistungen etc. dieser
Bibliotheken.

+ . + . + . + .

Szerk. megj. Legújabb értesülésünk szerint a Tatabányai Me-
gyei Könyvtár és a Tatabányai Szénbányászati
Tröszt műszaki könyvtára olvasók minél színvo-
nalasabb kielégítésére közös tájékoztató szol-
gálatot szervezett, amely a felvilágosító munka
/szóban, írásban/, az irodalomkutatás, a figye-
lőszolgálat, a bibliográfia-szerkesztés munkála-
taira, valamint külső szakemberek szaktanácsadói
szolgálatának igénybevételére vonatkozik.